

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

สรุปการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทดลองสอนจริยศึกษาโดยการสร้างศรัทธาตามแนวพุทธวิธีแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่สาม
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดรวบยอดเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่สาม ที่ครูสอนตามแผนการสอนปกติ และที่ครูสอนโดยการสร้างศรัทธา

สมมติฐานการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานไว้ดังนี้

ความคิดรวบยอดจริยธรรมของนักเรียนที่ครูสอนตามแผนการสอนปกติ และที่ครูสอนโดยการสร้างศรัทธาตามแนวพุทธวิธีแตกต่างกัน

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วย

1. แบบสอบวัดความคิดรวบยอดเชิงจริยธรรม เรื่องการทำใจให้สงบ มีสมาธิ ความมีระเบียบวินัย การตรงต่อเวลา ความอดทนอดกลั้น และการรู้จักความพอดีที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยผ่านการตรวจจากผู้ทรงคุณวุฒิได้รับการปรับปรุงและทดลองใช้แล้ว ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่า

แบบสอบเรื่องความมีระเบียบวินัย มีระดับความยาก 0.40 ถึง 0.80

ค่าอำนาจจำแนก 0.40 ถึง 0.70

แบบสอบ เรื่องการทำให้สงบ มีสมาธิ มีระดับความยาก 0.45 ถึง 0.65
 ค่าอำนาจจำแนก 0.37 ถึง 0.63

แบบสอบ เรื่องการตรงต่อเวลา มีระดับความยาก 0.57 ถึง 0.83 ค่า
 อำนาจจำแนก 0.20 ถึง 0.53

แบบสอบ เรื่องความอดทน ออกกำลังกาย มีระดับความยาก 0.43 ถึง 0.80 ค่า
 อำนาจจำแนก ตั้งแต่ 0.40 ถึง 0.60

แบบสอบ เรื่องการรู้จักความพอดี มีระดับความยาก 0.53 ถึง 0.77 ค่า
 อำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.37 ถึง 0.62

ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของแบบสอบ เท่ากับ 0.88

ตัวอย่างประชากร

ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2526 ของโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 2 ห้องเรียน เป็นนักเรียนชาย 36 คน นักเรียนหญิง 24 คน รวมทั้งสิ้น 60 คน มีอายุเฉลี่ยตัวอย่างประชากร 7 ปี 6 เดือน

ผู้วิจัย เป็นผู้ทดลองสอนนักเรียนทั้งสองห้องด้วยตนเอง โดยสอนห้องเรียนละ 4½ คาบต่อสัปดาห์ (คาบละ 20 นาที) เป็นเวลา 5 สัปดาห์

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการทดสอบค่าที (t-test) ปรากฏผลการวิจัยดังนี้

1. ความคิดรวบยอดเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ครูสอนตามแผนการสอนปกติ และที่ครูสอนโดยการสร้างศรัทธาตามแนวพุทธวิธี มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ

2. นักเรียนที่เรียนตามแผนการสอนปกติ นักเรียนที่เรียนตามแผนการสอนโดยการสร้างศรัทธา มีการเรียนรู้โดยมีชดภูมิ เลขคณิตคะแนนสอบหลังสอนสูงกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

○
 หลังการทดลองสอนได้เสร็จสิ้นลง ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติมโดยให้นักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม ทำแบบประเมินตนเองต่อคุณธรรม 5 เรื่อง และให้อาจารย์ประจำชั้นทำแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยการสร้างศรัทธา ทำแบบประเมินตนเอง เกี่ยวกับความรู้สึกต่อการเรียนการสอนและอาจารย์ผู้สอน ซึ่งปรากฏผลการวิจัยดังนี้

1. นักเรียนประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณธรรมที่นำไปปฏิบัติจริง นักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยการสร้างศรัทธาได้นำคุณธรรมไปปฏิบัติจริงมากกว่ากลุ่มที่เรียนตามแผนการสอนปกติร้อยละ 13.33

2. การประเมินตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ยังต้องปรับปรุงแก้ไขรวม 20 ข้อ ปรากฏว่านักเรียนกลุ่มแผนการสอนปกติ มีจำนวนนักเรียนต้องปรับปรุงแก้ไขมากกว่าจำนวนนักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยการสร้างศรัทธา 17 ข้อ (ดูภาคผนวกตารางที่ 8)

3. การสังเกตพฤติกรรมโดยอาจารย์ประจำชั้น 25 ข้อ อาจารย์ประจำชั้นของกลุ่มใช้แผนการสอนปกติ สังเกตเห็นว่านักเรียนได้ปรับปรุงพฤติกรรมดีขึ้นกว่าเดิม 14 ข้อ ส่วนอาจารย์ประจำชั้นกลุ่มที่เรียนโดยการสร้างศรัทธา สังเกตเห็นว่า นักเรียนได้ปรับปรุงพฤติกรรมดีขึ้นกว่าเดิม 18 ข้อ

4. แบบประเมินตนเองเกี่ยวกับความรู้สึกต่อการเรียนการสอนและอาจารย์ผู้สอนของกลุ่มนักเรียนที่เรียนโดยการสร้างศรัทธาปรากฏผลว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนการสอนจริยศึกษา และนักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่าผู้สอน (ผู้วิจัย) ได้ทำหน้าที่กัลยาณมิตรในระหว่างที่ทำการทดลองสอน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัย เพื่อ เปรียบ เทียบความคิดรวบยอด เชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่สามที่ครูสอนตามแผนการสอนปกติ และที่ครูสอนโดยการสร้างศรัทธา มีกระบวนการที่น่าสังเกตดังนี้

1. ก่อนทำการทดลองสอนผู้วิจัยได้ เลือกตัวอย่างประชากรที่มีค่ามัธย

เลขคณิตและส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานของผลการ เรียนทุกวิชาในภาคต้นใกล้เคียงกัน โดยผู้วิจัยนำคะแนนสอบของทั้งสองกลุ่มมาทดสอบความมีนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่างค่าส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานและทดสอบความมีนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่างค่ามัธยเลขคณิตจากผลการทดสอบ ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนสอบทุกวิชาในภาคต้นของนักเรียนทั้งสองกลุ่ม ไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 และมัธยเลขคณิตของคะแนนสอบทุกวิชาในภาคต้นของนักเรียนทั้งสองกลุ่ม ไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 เช่นกัน

2. เพื่อความมั่นใจว่านักเรียนทั้งสองกลุ่มมีความสามารถใกล้เคียงกัน ผู้วิจัย

ได้นำผลสอบวัดความคิดรวบยอด เชิงจริยธรรมก่อนทำการทดลองสอน (Pre-test) มาทดสอบความมีนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่างค่าส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานและทดสอบความมีนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่างค่ามัธยเลขคณิต ปรากฏผลการทดสอบว่าส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนสอบวัดความคิดรวบยอด เชิงจริยธรรมของนักเรียนทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 และมัธยเลขคณิตของคะแนนวัดความคิดรวบยอด เชิงจริยธรรมของนักเรียนทั้งสองกลุ่ม ไม่แตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05 เช่นเดียวกัน จึงสรุปว่า ตัวอย่างประชากรที่ผู้วิจัยใช้ในการวิจัย มีความสามารถใกล้เคียงกัน นอกจากนี้อายุเฉลี่ยของนักเรียนทั้งสองกลุ่มมีความใกล้เคียงกัน กล่าวคือมีอายุเฉลี่ย 7 ปี 6 เดือน กลุ่มที่เรียนตามแผนการสอนปกติ มีนักเรียนชาย 19 คน นักเรียนหญิง 11 คน กลุ่มที่เรียนโดยการสร้างศรัทธา มีนักเรียนชาย 17 คน นักเรียนหญิง 13 คน

3. การสอนโดยการสร้างศรัทธา ทำให้นักเรียนมีความคิดรวบยอด เชิง

จริยธรรมดีกว่า กลุ่มที่เรียนตามแผนการสอนปกติ จากการที่ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบกระบวนการ

การสอนโดยการสร้างศรัทธาตามแนวพุทธวิธีกับแผนการสอนปกติของโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์แล้ว ผู้วิจัยเห็นลักษณะเด่นชัดของการสร้างศรัทธาตามแนวพุทธวิธีที่มีความแตกต่างจากแผนการสอนของโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ดังนี้

- 1) การสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียน
- 2) การเร้าให้นักเรียนอยากปฏิบัติ
- 3) การทดลองปฏิบัติจริงในชั้นเรียน

การสร้างทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน พันธ์ หันนาคินทร์ (2520 : 115) กล่าวไว้ว่า การสร้างบรรยากาศในห้องเรียนและการสร้างศรัทธาให้เกิดในตัวผู้เรียนมีความสำคัญ ครูจึงควรจัดสภาพของห้องเรียนให้สงบ และสร้างบรรยากาศที่เร้าความสนใจของนักเรียน จากการที่ผู้วิจัยได้สร้างบรรยากาศก่อนการสอนทุกครั้ง มีส่วนทำให้ความคิดรวบยอดเชิงจริยธรรมของนักเรียนสูงขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับความเห็นของละ เมียด ลิ้มอักษร (2516 : 42-45) ที่ว่า การจัดบรรยากาศในห้องเรียนให้หน้าสนใจ เป็นการสร้างทัศนคติที่ดีวิธีหนึ่ง และการเรียนการสอนจะได้ผลดีก็ต่อเมื่อผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาที่เรียน (ทวี ก่องแก้ว และอภรรม สนิททิบาล 2517 : 57)

จากการที่ผู้วิจัยจัดห้องเรียนและการสร้างบรรยากาศนอกจากทำให้มีผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักเรียนแล้ว นักเรียนยังเกิดความสนใจในบทเรียนยิ่งขึ้น จากการประเมินผลของนักเรียนพบว่า การเรียนจริยศึกษามีเวลาน้อยเกินไป แม้ว่าผู้วิจัยสอนครั้งละ 1 ชั่วโมง 30 นาที ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมื่อนักเรียนเกิดความสนใจแล้ว ย่อมทำให้การเรียนการสอนดำเนินต่อไปได้ดังที่ Rousseau (อ้างถึงในทวี ก่องแก้ว และอภรรม สนิททิบาล 2517 : 62) กล่าวว่า "ความสนใจที่แท้จริงเท่านั้นที่เป็นชนวนนำไปสู่คุณละการกระทำที่มั่นคงอย่างมั่นใจ" ซึ่ง บันลือ พุกกะวัน (2519 : 78) ก็มีความเห็นสอดคล้องตรงกันว่า การสร้างบรรยากาศเป็นการอำนวยความสะดวกในการเรียนได้ดี

การเราให้อยากปฏิบัติ และการทดลองปฏิบัติจริงในชั้นเรียน

ผู้วิจัยได้สร้างสถานการณ์ที่เราให้นักเรียนเกิดความสนใจที่จะปฏิบัติ โดยจะสร้างสถานการณ์ในรูปของการแสดงบทบาทสมมตินักเรียนมีความสนุกสนานต่อการเรียนมาก ซึ่งสุมิตร คุณานุกร (2518 : 97) มีความเห็นว่า การปฏิบัติจากกิจกรรมที่น่าสนุกจะทำให้ให้นักเรียนเกิดความพอใจ เมื่อเกิดความพอใจ จะนำไปสู่ทัศนคติที่ดีต่อการเรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนรักวิชาด้วย การปฏิบัติสามารถใช้พัฒนาทักษะที่ต้องการส่งเสริมการเรียน และเป็นการฝึกอบรมตนเองอีกด้วย ซึ่งจากงานวิจัยของนุพผา เรืองรอง (2526 : 67) พบว่า การแสดงบทบาทสมมติ เป็นการสร้างประสบการณ์ตรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ และสามารถทำให้นักเรียนเกิดความคิดรวบยอดเชิงจริยธรรมดีขึ้น ทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในสิ่งที่เรียนอย่างลึกซึ้ง

นอกจากนี้การสอนโดยการสร้างศรัทธา ได้นำกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ได้แก่ การรวบรวมข่าวสารข้อมูล การประเมินค่า การเลือกและตัดสินใจ และการปฏิบัติ มาเป็นกิจกรรมในการสอนทุกครั้ง ซึ่งกระบวนการเผชิญสถานการณ์ดังกล่าว ได้ฝึกให้นักเรียนคิดเป็น นักเรียนมีโอกาสฝึกการทำความเข้าใจ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่า ซึ่งเป็นกระบวนการนำไปสู่ความคิดรวบยอดได้ (บุญเสริม ฤทธาภิรมย์ 2523 : 14-15) และกิจกรรมขึ้นการปฏิบัติทำให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรงได้พบเห็นด้วยตนเอง ก็เป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้นักเรียนเกิดความคิดรวบยอดได้ (ดุขมิ แก้วกำเนิด 2523 : 79)

จึงสรุปได้ว่า จากการที่ครูเตรียมการสอน สร้างบรรยากาศก่อนเรียน เพื่อสร้างความสนใจ การฝึกให้นักเรียนได้คิดตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ทำให้ความคิดรวบยอดเชิงจริยธรรมของกลุ่มที่เรียนโดยการสร้างศรัทธาดีขึ้น

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเพิ่มเติม เกี่ยวกับการประเมินตนเอง และการสังเกตพฤติกรรมโดยอาจารย์ประจำชั้น พบว่านักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยการสร้างศรัทธา ได้นำสิ่งที่เรียนไปใช้ปฏิบัติในชีวิตจริงมากกว่ากลุ่มที่เรียนโดยใช้แผนการสอนปกติ ซึ่งมีความ

สอดคล้องกับความเห็นของ พันธ์ หันนาคินทร์ (2523 : 123) และหล่อ อีระชาติ (2514 : 334) ที่ว่าถ้าหวังผลให้นักเรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้แน่นอน ครูควรสร้างศรัทธาก่อน เป็นประการแรก เมื่อนักเรียนศรัทธาเกิดความเชื่ออย่างมีเหตุมีผลแล้ว ก็ย่อมทำให้เกิดการยอมรับนำมาเอาไปปฏิบัติได้จริง (อวย เกตสิงห์ 2513 : 127)

ผู้วิจัยได้ให้นักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยการสร้างศรัทธา ทำแบบประเมินตนเอง

เกี่ยวกับความรู้สึกต่อการเรียนการสอนนักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เมื่อเรียนวิชาจริยศึกษาไม่ค่อยรู้สึกง่วง เป็นวิชาที่ไม่น่าเบื่อ เรียนแล้วรู้สึกชอบมาก เพราะมีความสนุกสนาน ได้ความรู้ มีประโยชน์ เรียนแล้วสบายใจ มีความรู้สึกอยากจะทำ และพอใจให้ถึงชั่วโมงนี้เร็ว ๆ และการเรียนวิชานี้มีคุณค่าสามารถนำไปปฏิบัติได้ และถ้า นำสิ่งที่เรียนไปปฏิบัติจริงก็จะเกิดประโยชน์ ส่วนอาจารย์ผู้สอนนั้น นักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าได้ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร (ดูภาคผนวก ตารางที่ 7) และจากการเขียนบรรยายความรู้สึกสิ่งที่จะบอกให้อาจารย์ทราบ เมื่อเรียนจริยศึกษา (ดูภาคผนวก) นั้น นักเรียนมีความเห็นว่า เป็นวิชาที่สนุกสนาน เพราะได้เล่นเกม แสดงละคร ฟังนิทาน เรียนแล้วได้รับความรู้ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และมีประโยชน์ บรรยากาศในการเรียนดี มีอุปกรณ์การสอนดี

อย่างไรก็ตาม นักเรียนยังได้ให้ข้อเสนอแนะที่ควรปรับปรุงแก้ไข เกี่ยวกับการเรียนการสอนว่า ในชั่วโมงการสอนจริยศึกษาหลาย ๆ ข้อ ไม่ควรให้ฟัง เทปบันทึกเสียง มากนัก ควรกำหนดเวลา เมื่อให้ทำแบบฝึกหัด ควรให้ทำการบ้านน้อยลง ไม่ควรเล่นเกมมากเกินไป ชั่วโมงเรียนน้อยเกินไป (90 นาที) เล่านิทานน้อยเกินไป ให้ทำแบบฝึกหัดมากเกินไป บางครั้งไม่เข้าใจสิ่งที่ผู้วิจัยถาม ควรสอนนักเรียนให้เข้าใจซึ้งกว่าเดิม และสิ่งที่ผู้วิจัยต้องปรับปรุงคือ ให้ยิ้มแย้ม ต้องคล้องแคล้วว่องไว ต้องเพิ่มการยิ้มแย้มแจ่มใส เข้มงวดต่อระเบียบวินัยให้มากขึ้น ไม่ใจดีเกินไป ควรพูดและอ่านให้เร็วขึ้น

แบบประเมินตนเอง ของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนและอาจารย์ผู้สอน ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ในการจัดการเรียนการสอนนั้น การเตรียมตัวในการสอน บุคลิกภาพ

ของครูผู้สอน เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งผู้สนใจที่จะนำการสอนโดยการสร้างศรัทธาไปใช้นั้น ควรจะตระหนักและให้ความสำคัญต่อการเตรียมตัวสอน และบุคลิกภาพในการสอนไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการจัดกิจกรรมการสอนต่าง ๆ ในชั้นเรียน เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลของนักเรียนดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ทำหน้าที่เกี่ยวข้อง

1.1 แบบสอบถามวัดความคิดรวบยอดเชิงจริยธรรมที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น

มีลักษณะ เป็นการคูณ ซึ่งอาจจะ เป็นการสิ้น เปลือง เกินไป แต่ถ้าจะวัดความคิดรวบยอดเชิงจริยธรรมของนักเรียนโดยไม่ใช้ภาพการคูณ อาจบอก เฉพาะการกระทำที่เป็นสถานการณ์ ด้วยข้อความที่มีภาษาง่ายๆ มีความชัดเจนก็ได้ สำหรับนักเรียนที่เรียนสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อาจใช้แบบสอบถามวัดความคิดรวบยอดเชิงจริยธรรมที่มี เฉพาะข้อความโดยไม่มีภาพการคูณประกอบ

1.2 การใช้อุปกรณ์ในการสอน เป็นวิธีหนึ่งทำให้นักเรียน เกิดการเรียนรู้

ได้เร็วขึ้น และมีความเข้าใจยิ่งขึ้น ครูผู้สอนสามารถนำวัสดุง่าย ๆ มาดัดแปลง เพื่อจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเด็ก อุปกรณ์ที่ดีไม่จำเป็นต้องมีราคาแพง แต่ขึ้นอยู่กับครูผู้สอนสามารถนำวัสดุต่าง ๆ ที่หาได้ง่ายมาดัดแปลงให้เข้ากับกิจกรรมการสอนและมีความเหมาะสมตรงกับ เนื้อหาได้มากน้อย เพียงใด

1.3 การติดตามผลการปฏิบัติ มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับการสอนจริยศึกษา เพื่อให้การติดตามผลมีระยะเวลาพอสมควรและมีความต่อเนื่อง ผู้ทำการวิจัยควร เลือกทำวิจัยในระยะ เวลาที่ไม่กระชั้นชิดกับการปิดภาค เรียน เพราะจะได้มี เวลายาวนานพอที่จะติดตามผลได้แน่นอนขึ้น เพราะการสอนจริยศึกษา ไม่ได้เป็นการถ่ายทอด เนื้อหาวิชาความรู้ให้ เพียงอย่างเดียว ถ้าได้ติดตามผลหลังจากการสอนที่ยาวนานพอสมควร จะทำให้การวิจัยที่เกี่ยวกับจริยศึกษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.4 ก่อนการลงมือทดลองสอนจริยศึกษา ครูผู้สอนควรมีระยะเวลาพอสมควร ทำการสังเกตพฤติกรรมนักเรียน เพื่อเป็นแนวทางให้เห็นชัดว่า ก่อนทำการสอน และหลังทำการสอนนักเรียนมีพัฒนาการดีขึ้นมากน้อยเพียงใด

1.5 การสอนจริยศึกษามีใช่เป็นการสอน เฉพาะในห้องเรียนหรือ เป็นหน้าที่ครูผู้สอนจริยศึกษาเท่านั้น ครูผู้สอนและครูที่เกี่ยวข้องควรมีการทำความเข้าใจ ตกลงแนวทางปฏิบัติให้ตรงกัน เพื่อนักเรียนจะได้ปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องโดยสม่ำเสมอ มิฉะนั้นนักเรียนจะปฏิบัติได้ดีเฉพาะบางเวลา และเฉพาะกับครูบางคนเท่านั้น เช่น ครูที่ไม่เข้มงวดระเบียบวินัย นักเรียนก็จะส่งเสียงดัง เอะอะ

1.6 การทดลองสอนจริยศึกษาที่ประยุกต์มาจากแนวพุทธวิธี ผู้วิจัยควรมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาดีพอ เพื่อการวิจัยจะได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ทำวิจัยต่อไป

2.1 น่าจะมีการทดลองสอนจริยศึกษาโดยการสร้างศรัทธากับนักเรียนชั้นอื่น ๆ และใช้เวลาทดลองอย่างน้อย 1 ปี

2.2 การทดลองสอนจริยศึกษาตามแนวพุทธวิธีในครั้งนี้ ผู้วิจัยเปรียบเทียบความดีรวมยอดเชิงจริยธรรม จึงมีข้อเสนอแนะให้ทำการทดลองเพื่อวัดทางด้านอื่น ๆ เช่นการยกเหตุผลเชิงจริยธรรม ทศนคติต่อจริยธรรม ฯลฯ

2.3 การทดลองสอนครั้งนี้เป็นการทดลองสอนโดยการสร้างศรัทธา จึงมีข้อเสนอแนะให้ผู้มีความรู้ทางศาสนา ทางจิตวิทยาและมีความสนใจ ทำการวิจัยต่อในชั้นโยนิโสมนสิการ